

Cseres Tibor születésnapjára

„Az ember sorsa hazája sorsához van kötve, s ha a haza lehanyaglik, az egyén sem lehet boldog, mert a benne működő köztevékenységi törekvések balsikerre vannak ítélve” — olvashattuk Cseres Tibor: *Parázna szobrok* c. regényében. Cseres Tibornak — és egykor a „meszesgödörbe” küldött nemzedékének — megadatott a történelemben a „lehanyaglások” és a „köztevékenységi törekvések” változatos életkorszaka. Forradalmak és háborúk, reményvesztések és kibontakozások színezték ennek a generációnak emberi és művészi törekvéseit. Embernek sok, írónak bőséges és elégséges megpróbáltatások érlelhetők a Cseres Tibor írói nemzedékének életútját századunkban.

Nemzedéke nem szerveződhetett más, talán szerencsésebb generációktól eltérően csoportos törekvések köré, folyóiratok szerkesztőinek védőszárnya alá, mindig a napi társadalmi és irodalmi tennivalók sodrában hozta létre műveit, s a napi közfigyelem gyakran elsiklott irodalmi értékei fölött. Cseres Tibort a szélesebb olvasói közvélemény talán még ma is a *Hideg napok* indulatokat is kavaró, s végül is katarzist hozó regény írójának ismeri elsősorban. Pedig ez az eddigi életpálya és életmű lényegesen gazdagabb, sokoldalúbb a mégoly nagy sikerű regény értékeinél.

Kismonográfia is készült korábban Cseres írói munkásságáról, s készül a teljesebb életpályát bemutató könyv is róla, néhány éve megindult legfontosabbnak tartott művei életműkiadása, lapozgatom a munkáiról írt temérdek kritika egy részét, mégis hiányérzet van bennem.

Nem ismerjük Cseres írói munkásságát eléggé, a maga teljességében, árnyaltságában. Noha minden műve önállóan is a talpán álló érték, s belőle megfejthető — mert könnyen fel is tárulkozik — az írói alapállás, szándék és megvalósulás; mégis késett Cseres igazi értékeinek naprakész visszaigazolása, de még nem késett el. Cseres nem is türelmetlen író. Tudja, hogy az idő „... talán legnagyobb ellensége a mai magyar próza (regény, novella) bátorságának, de ... a legkeményebb próbaköve is. ... Minden elévített mű megszületéskori elmaradt detonációját sajnálom” — nyilatkozta nemrég.

Cseres tud egyes műveiben és életművében is gazdálkodni a mulékony idővel. Nemcsak a tegnapi, mára és holnapra figyel, ő talán a tegnapelőtt és a holnapután írója is, naprakész szenzibilitás és a távlatos múlt iránti figyelem is jellemzi egész munkásságát. S mindezt elsősorban nem teoretikusan megfogalmazott program alapján, hanem a legnagyobb írók megérezhető erejével, képességével teszi műveiben. Tamási Áron életközelsége, nyelvi gazdagsága, balladás székely „homálya”, Veres Péter bölcsessége, realizmusa és politikai éleslátása is vegyül az írói műhelyében, s mindehhez hozzáadja a sajátosan cseresi komponálóképességet, fikciót, amely sokkal korszerűbb, modernebb, mint sok divatos, ám mulékony technikai újítás a modernkedő prózában.

Cseres novelláiról, regényeiről, történettudósokéval vetekedő filológusi felkészültségéről, s a tevékeny közéleti emberről külön tanulmányokat lehetne (kellene!) írni.

Ügyszólván még diákkoromban ismerkedtem meg nevével és a *Térdigérő tenger* című regényével. Abban a könyvében is feltűnt már — nekem legalábbis — különleges szófüzése, néhány nyelvi leleménye („csenevész deren-

gés”, „aluvó lány” és sok más). De valódi ízeit csak későbbi írásaiban fedezhettem föl. Egyik remekműve, a *Zöld Péter levelei a pápához* c. írása nyelvi erejével is elkápráztatható.

Bevallom, sokáig zavart különleges szerkesztőtechnikája, „homálya” már a *Hideg napokban* is, majd később a *Parázna szobrok* ikerregény kompozíciójában. A zavar onnan adódott, hogy sokkal figyelmesebben kellett olvasni — még a hivatásos olvasónak is —, mint más műveket, de így értékei aztán, némi figyelemmel — fel is tárulkoztak.

Ha nem törölték volna el egykor az írók akadémiai tagságának lehetőségét nálunk, ma Cseres méltán ott ülhetne tudósi talárjában a tudományok asztalánál. Mert — meggyőződhettem — tudása felülmúlja a magyar prózaíróknak általában szükséges ismereteket. Ha néha-néha fölhívtam figyelmét egy-egy könyvritkaságra, Cseres csak szűkszavúan megjegyezte: „birlalom”. S látam is könyvtárát, amely ha nem is mennyiségben, de minőségben vetekszik egy-egy szakkönyvtár anyagával. *Kossuth-könyvéhez* gyűjtögetve a szakirodalmat, úgy gondolom feltérképezte az egész reformkort, s a múlt század második felét — könyványagban is. S ez a tudósi háttér mégsem rontja le műveinek olvashatósságát, nem halmozza adatait, csak pontos, filológiaiilag is hiteles, egyszóval realista akar lenni. S hogy mi mindenhez „ért” Cseres Tibor, azt megmutatja néhány publicisztikai gyűjteményének tartalomjegyzéke is. Eppen itt, a Tiszatáj lapjain számolhattam be jó tíz esztendeje a Hol a kódex? c. kötetéről; amelyben az ornitológiától a stresszelméletig, a sámánlegendáktól a térképészetig írt kisesszéi igazolják széles körű érdeklődését, ismeretanyagát.

E születésnapjára köszöntőben szólni kell Cseresről, a közéleti férfiúról is. Ő afféle „elnök típus”. Amikor megismertem, az írószövetség Próza szakosztályának elnöke volt. Ma is tagja a Magyar Írók Szövetsége sok vihart megért elnökségének. S talán legfontosabb elnöki feladatát — közhasznú szövegeket — az Irodalmi Alapnál tölti be. Az alap vezetősége — korát megelőző szerkezetű — demokratikus terület: író dönt az írotárs támogatásáról. Ennek a testületnek az elnökeként Cseres Tibor legalább három plussz-szavazattal rendelkezik. Az első szavazata azt jelzi, hogy csaknem mindent tud pályatársairól, ismeri műveket, de a körülöttük kialakult emberi legendákat is, s ez utóbbit szelíd ironiával, rejtett humorral adja közre olykor. Második szavazata azért értékes, mert emberi bölcsessége, erkölcsi judiciuma támasztja alá. S végül ítélete mindig humánusan segítőkész, a pályatárs élethelyzetébe beleérző, a fiatalabb generációk gondjait is átérző írotársként voksol.

Most adta közre készülő új regényének „foglatát” a *Vizaknai csata* címmel. Nagy regényt ígér a kompozíció. Egyszóval Cseres Tibor dolgozik, ír. Bizhatunk hát abban, hogy rövidesen olvashatjuk újabb könyvét. Cseres Tibor is bízik ebben. Azt írta egyszer Németh Lászlóról: „... a bizalom a mindenkori jövőben megint csak íróhoz méltó magatartás.”

FUNK MIKLÓS